

Ἦρωες εἶμεθα ἤδη,
Ἐκαστος ἐλθὼν ἄς ἴδῃ.

Οἱ δὲ παῖδες·

Ἦρωες θέλει φανῶμεν,
Ὅστε νὰ σᾶς ὑπερβῶμεν (α).

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐψαλλον τὰ ἡρωϊκὰ ἄσματα τοῦ Τυρταίου εἰς τὸ στρατόπεδον, εἰς καιρὸν γεύματος, εἰς τὰς ἐορτάς, ἀποσπρεφόμενοι τὰ μιξολυδιστὶ καὶ συντονολυδιστὶ μέλη, τὰ ὅποια ἐξορίζει καὶ ὁ Πλάτων ἀπὸ τῆν πολιτείαν του (β). Ὁ Ὅμηρος, ὡς ποιητὴς ἡρωϊκῶν πράξεων, ἦτον ὁ κατεξοχὴν ποιητὴς τῆς Σπάρτης. Οἱ δὲ Σπαρτιᾶται παρεχώρουν τὰ Γαιωπονικὰ τοῦ Ἡσιόδου εἰς τοὺς Εἰλιώτας (γ). Εἰς κἀνὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐφημιζέτο τοσοῦτον ὁ ἀνδρεῖος, οὔτε ἀτιμάζετο ὁ ἀνάνδρος καὶ λειποτάκτης, ὡς εἰς τὴν Σπάρτην. Τοιαύτη ἦτον εἰς ὀλίγας λέξεις ἡ ἀνατροφή τῶν νέων. Ἀλλ' ὁ Νομοθέτης ἤθελεν ἀφήσει θυρίδα τινα ἀνευγμένην εἰς τὴν μαλακότητα, ἂν παρημέλει τὴν ἀνατροφήν τοῦ γυναικείου φύλου. Ἐκάστη πόλις, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, σύγκειται ἐξ οἰκογενειῶν, καὶ πᾶσα οἰκογένεια ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός· ὥστε εἰς ὅσας Κυβερνήσεις αἱ γυναῖκες ἦ-

(α) Πλούταρχος εἰς βίον Λυκούργου. Μετεχειρίσθην τὴν κομφὴν μετάρρασιν τοῦ Κ. Ἀλεξανδρίδου. Ὁρα Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδ.

(β) Ἀλλὰ μὴν μέθη γε φύλαξεν ἀπρεπέστατον, καὶ μαλακία καὶ ἀργία ἴαστι καὶ Λυδιστὶ, αἵτινες χαλαρὰ καλοῦνται. Ταύταις οὖν, ὦ φίλε, ἐπὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν ἐστ' ὅ,τι χρέστη οὐδαμῶς· ἀλλὰ κατάλιπε ἐκείνην τὴν ἀρμονίαν ἢ ἔν τε πολεμικῇ πράξει ὄντος ἀνδρείου καὶ ἐν πάσῃ βιαίᾳ ἐργασίᾳ πρεπόντως ἂν μιμήσαιτο, φθόγγους τε καὶ προσωδίας κτλ. Πλάτ. Πολιτ. βιβ. III. φ. 99. Ὁ Πρόκλος λέγει, ὅτι τὸ Δωρικὸν μέλος ἦτο πολεμικόν, ὡς καταστηματικόν. Ἡ δὲ Φρύγιος μελωδία ἦτο διὰ τοὺς ναοὺς, τὰ ἱερά καὶ τοὺς ἐνθεασμούς, ὡς ἐκστατικὴ.

(γ) Πασσαν. βιβ. IV. § 15. Ἀθην. βιβ. XIV, § 7.

μελήθησαν, τὸ ἥμισυ τῆς Πολιτείας ἔμεινεν ἀνομοθέτητον (α). Τὸ τοιοῦτον ἔβλαπτεν ἐπὶ τέλους τὴν στρατοπεδικὴν πόλιν τοῦ Λυκούργου. Εἰς ὅσας φιλελευθέρους πολιτείας αἱ παρθένοι ἀνατρέφονται μὲ διαφορετικὰς ἠθικὰς ἀρχὰς ἀπὸ τὰς τῶν νέων, ὁ συνοικισμὸς αὐτῶν γίνεται τετραχῶδης, ὡς δύο ἀπόκεντροι κύκλοι. Τὸ δὲ ἀνόμιον εἶναι ἀκοινώνητον, κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην. Ποῖον λοιπὸν μόνιμον καὶ διαρκῆ ἐλευθερίαν καὶ εὐδαιμονίαν δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ εἰς ἔθνος καὶ πόλιν ἀμέτρως καὶ ἀσυμφώνως συνηρμοσμένην (β); Ὁ σοφὸς ὁμῶς Νομοθέτης τῆς Σπάρτης διώρισε διὰ τὰς παρθένας ἀγῶνας, ἀσκήσιν, σκληραγωγίαν, ἐγκράτειαν καὶ πᾶν εἶδος σωματικῆς διαπονήσεως, διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ ἀξίαν καὶ συζύγους, καὶ μητέρας Σπαρτιατῶν. Αἱ νεάνιδες ἐπαρουσιάζοντο γυμναὶ εἰς τὰς παλαίστρας, καλουμένας δι' αὐτὸ Γυμνοπεδία· ἡ θεὰ τοῦ φυσικοῦ κάλλους ἀπεμάκρυνε τὴν κακοίθειαν, ἐρεθίζουσα τὸν πόθον (γ). Ὁ σώφρων ἴσως συλλογισμὸς τοῦ ἀναγνώστου ἀγανακτεῖ εἰς τοῦτο. Ἄλλ' εἰς διάστημα πολλοτάτων ἑκατονταετηρίδων δὲν ἠκολούθησεν εἰς τὴν Σπάρτην οὐδεμίαν παρθερικὴν φθο-

(α) Ἀριστοτ. Πολιτ. βιβ. Β, κεφ. ζ.

(β) Οὐδὲν ἄρα ἐστὶν ἐπιτήδευμα τῶν Πόλιν διοικούντων, γυναικός· διότι γυνή, εὐθ' ἀνδρός, διότι ἀνήρ· ἀλλ' ὁμοίως διεσπαρμέναι αἱ φύσεις ἐν ἀμφοῖν τοῖν ζώοις. Καὶ πάντων μὲν μετέχει γυνή ἐπιτηδευμάτων κατὰ φύσιν· πάντων δὲ ἀνὴρ. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀσθενέστερον γυνή ἀνδρός Καὶ γυναῖκες ἄρα αἱ τοιαῦται τοῖς τοιοῦτοις ἀνδράσιν ἐκλεκτέαι συνοικεῖν τε καὶ συμφυλάττειν. κτ.λ. Πλάτ. Νομ. βιβ. V.

(γ) Ὁ δὲ γελῶν ἀνὴρ ἐπὶ γυμναῖς γυναιξὶ τοῦ βελτίστου ἕνεκα γυμναζομέναις, ἀτελῆ τοῦ γελοίου σοφίας δρέπων καρπὸν, οὐδὲν οἶδεν, ὡς εἴοικεν, ἐφ' ᾧ γελᾷ, οὐθ' ὅ,τι πράττει. Κάλλιστα γὰρ δὴ τοῦτο καὶ λέγεται καὶ λελέξεται, ὅτι τὸ μὲν ὠφέλιμον, καλόν· τὸ δὲ βλαβερόν, αἰσχρόν.

(Πλάτων. Πολιτ. Βιβλ. V)

ρά. Καὶ ὁ Πλάτων ἄνευ δισταγμοῦ συγχωρεῖ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν Νομοθεσίαν τοῦ (α). Ἄλλ' εἰς τὴν Σπάρτην καὶ αἱ νεάνιδες, καὶ οἱ νέοι, καὶ τὰ τέκνα ἦσαν. τῆς πόλεως· ἡ διατήρησις αὐτῆς ἀπῆται πολίτας ἀνδρείους· καὶ τοιούτους ἐγεννοῦσαν αἱ Σπαρτιάτιδες γυναῖκες (β).

Αἱ νέαι ὑπανδρεύοντο μετὰ τὸν εἰκοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας των· εἰς τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ἐδιδάσκοντο τὰς ἀρχὰς τῶν γραμμάτων, διὰ νὰ γνωρίζωσι καλῶς τὰς διατάξεις τῆς Πολιτείας· ἐγυμνάζοντο τρέχουσαι, παλαίουςαι, ῥίπτουσαι ἀκόντια, δίσκους, κ. τ. λ., ἐνώπιον ὄλων τῶν πολιτῶν (γ). Διὰ τοῦτο ὁ ὑπὲρ Πατρίδος ἔρος ἐνίκα καὶ αὐτὸ τὸ μητρικὸν φίλτρον. Ἡ μήτηρ, δίδουσα εἰς τὸν υἱὸν τὴν ἀσπίδα, ἔλεγεν: ἢ φέρε αὐτήν, ἢ νὰ σὲ φέρωσιν ἐπ' αὐτῆς νεκρὸν (δ). Εἷς στρατιώτης ἄφησε τὴν τάξιν τοῦ ἐν καιρῷ πολέμου· ἡ μήτηρ τοῦ ἀπαντήσασα αὐτὸν καθ' ὁδόν, τὸν ἐθανάτωσε λέγουσα «ὁ Εὐρώτας δὲν τρέχει διὰ τὰς ἐλάφους (ε). Μετὰ τὴν μάχην τῶν Λευκτρῶν οἱ γονεῖς τῶν πεσόντων ἐπῆραν, πανηγυρικῶς ἐστολισμένοι, εἰς τοὺς ναοὺς, διὰ νὰ εὐχαριστήσωσι τῶν θεῶν τὴν ἀγαθότητα, ὅτι ἐπλήρωσαν οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἐνδόξως τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος των. Οἱ δὲ πατέρες τῶν ζώντων, σκυθρωποὶ καὶ περίλυποι, δὲν ἐξῆλθον τῆς οἰκίας των, ἐντρεπόμενοι τὴν θέαν τῶν ἄλλων Σπαρ-

(α) Πλάτ: Πολιτ. III. καὶ μάλιστα βιβ. V.

(β) Μόσαι γὰρ τίκτομεν ἄνδρας. (Πλούταρχ. αὐτόθι.)

Καὶ αὗ φύσεις χρησταί, τοιαύτης παιδείας ἀντιλαμβανόμεναι, ἔτι βελτίους τῶν προτέρων φέρονται, εἰς τε τᾶλλα καὶ εἰς τὸ γενεῶν, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις. Πλάτ. Πολιτ. βιβ. III. φ. 131.

(γ) Τὰ μὲν γὰρ σώματα τῶν παρθένων δρόμοις καὶ πάλαις, καὶ βολαῖς δίσκων καὶ ἀκοντίων διεπόνησε. Πλούταρχ. αὐτόθι. Ὅρα καὶ τὸν Φιλόστρατον ἐν τῷ περὶ Γυμναστικῆς.

(δ) Ἡ Τῶν ἢ ἐπὶ Τῶν. Πλούταρχ. Λακων Ἀπορρηγμ. Στοβ. Ἐκλογ.

(ε) Πλούταρχ. αὐτόθι.

πιατῶν (α). Τοιαύτη ἦτον ἡ ἀκρατος βαφὴ, κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν ῥῆσιν τοῦ Χαϊρωνέως Σοφοῦ, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας τῶν πολιτῶν ὁ μέγας αὐτῶν Νομοθέτης (β)· ὥστε, ἐνῶ ἅπασα ἡ Ἑλλάς ἐστέναζεν ὑπὸ διαφόρων ἀλλεπαλλήλων ζυγῶν, τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας διεφύλαττον τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ τὴν μέγιστον σιωπῆς εὐγλωττίαν τῶν προγόνων των. Ἡ Νομοθεσία τοῦ Λυκούργου ἐφόβισε μετὰ παρέλευσιν χιλίων περίπου ἐτῶν τὴν ἀγρίαν ψυχὴν τοῦ Νέρωνος (γ).

Ἄν ἤδη ἀναβᾷ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, ὡς οἱ περιηγηταὶ, θεωρήσῃ τις διὰ μιᾶς τὴν κατ' ὀλίγον ὀλίγον διαβᾶσαν χώραν, θέλει γνωρίσει, ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ Λυκούργου ἦτον, ὡς εἰρέθη, ὁ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἔρως. Ἡ πόλις ἦτο τὸ κέντρον. Τὸ δὲ φιλόπατρι, τὸ, κατὰ τοὺς Γεωμέτρας, διάστημα (δ): Ἀπ' αὐτὴν ἐξήρχετο, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐτελείωνε πᾶσα παντὸς Σπαρτιάτου ἐνέργεια. Ἡ γενικὴ κίνησις τῶν πολιτῶν εὕρισκετο ἐντὸς τῆς περιφερείας· οὔτε ἐδύνατο νὰ διατκορπισθῇ ἐλάχιστον αὐτῆς μέρος ἐκτὸς τοῦ κύκλου. Ἡ κυκλοφορία ἦτον ἅπασα ἐσωτερικὴ. Ὅλα τὰ εἶδη τῆς ἀνατροπῆς, καὶ οἱ διάφοροι αὐτῆς βαθμοί: ἢ τοῦ νηπίου καὶ τοῦ παιδός· ἢ τοῦ νέου καὶ ἀνδρός· ἢ οἰκιακὴ καὶ ἢ δημόσιος· ἢ θρησκευτικὴ καὶ ἢ πολιτικὴ· κ.τ.λ. εἶχον ἅπασαι ἐν κοινὸν κέντρον περιστοιχούμενον ἀπὸ διαφόρου μεγέθους κύκλους. Αἱ γραμμαὶ καὶ ἀρχηνοῦσαν καὶ ἐτελείωναν.

(α) Πλούταρχ. εἰς Ἀγησίλαον.

(β) Ὡσπερ βαφῆς ἀκράτου καὶ ἰσχυρᾶς καθαψαμένης. Πλούταρχ. εἰς Λυκούργου.

(γ) Πλὴν Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων. Ταύταις γὰρ μόναίς οὐδὲ ἐπεφοίτησε τὴν ἀρχὴν. Τῇ μὲν, διὰ τοὺς Λυκούργου Νόμους. Τῇ δὲ, διὰ τὸν Ἐρινυῶν λόγον. Δίων Κάσιος, βιβ. XIII. §. 14. Πολυβ. βιβ. VI. κεφ. 8.

(δ) Ὅρα τὰ ἅπαντα τοῦ Σχίλλερ.

εἰς τὸ σημεῖον. Αὐτὸ δὲ τὸ σημεῖον ἐγένετο καὶ τέλος, καὶ ἀρχὴ τῶν γραμμῶν. Μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία ἐμόρφωνε, σχηματίζουσα καὶ πόλιν καὶ πολίτας (α)· αὐτοὶ ἦσαν ἡ πόλις, καὶ τὰ στήθη αὐτῶν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως· μία ζωτικὴ δύναμις ἐζωογόνει ὅλον τὸ σῶμα, ὁ αὐτὸς πόνος ἢ ἡδονὴ συναισθάνετο ἀπὸ ἅπαντα τὰ μέλη. Ἡ αὐτὴ ιδέα, πλήττουσα διὰ μιᾶς ὅλας τὰς καρδίας καὶ τοὺς νόας, ἐλάμβανεν ἀμέσως ἀπεριόριστον ἐνέργειαν. Ἐκ τούτου πᾶνεῖδος ἀρετῆς ἀνεπτύσσετο ἐξαισιῶς μέχρις ἐνθουσιασμοῦ. Τοιαύτη ἦτο, φαίνεται, ἡ ἀρχὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πηγάζει ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια: ἐλευθερία, δόξα, ἐθνικὸν πνεῦμα, ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπη, ἢ καταφρόνησις πάσης ἰδυπαθείας, καὶ αὐτὴ τοῦ θανάτου ἢ ὑψηλὴ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον περιφρόνησις. Ἡ λέξις Πατρίς ἦτο καὶ τὰ σπάργανα, καὶ ἡ νεκρικὴ συνδόνη τοῦ Σπαρτιατοῦ. Ἡ δὲ Πόλις τὸ πρῶτον, καὶ τελευταῖον ἀντικείμενον τῶν ὀφθαλμῶν του· εἰς αὐτὴν ἀπ' αὐτὴν καὶ δι' αὐτὴν ἀνεπτύσσοντο, καὶ διελύοντο ἅπαντα αἱ φυσικαὶ καὶ ἠθικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις. Πᾶσα ἄλλη ἔννοια περιεφρονεῖτο καὶ ἀπειμακρύνετο ἀπὸ τοιαύτην κοινωνίαν, ἕκαστος περιορίζετο εἰς τὸ ἔργον του (β). Ἡ Σπάρτη ἦτο ἡ πρώτη προσβάλλουσα εἰς τὸ νήπιον ἐντύπωσις. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐντύπωσις ἀνανεοῦτο κάθε στιγμὴν συναυξανομένη καὶ συνακολουθοῦσα αὐτὸν, ὡς ἡ ἀχώριστός του σκιά μέχρι τοῦ τάφου. Ποῖος εἶναι ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς πο-

(α) Ἡ οὐκ ἦσθησαι, ὅτι αἱ μιμίσεις, ἐὰν ἐκ νέων πόρρω διατελέσωσιν, εἰς ἔθνη τε καὶ φύσιν καθίστανται, καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνάς, καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν; (Πλάτ. Πολιτ. βιβ. III. φ. 94.)

(β) Οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἐν μόνῃ τῇ τοιαύτῃ πόλει, τὸν τε σκυτοτόμον, σκυτοτόμον εὐρήσομεν, καὶ οὐ κυβερνήτην, πρὸς τῇ σκυτοτομίᾳ; Καὶ τὸν γεωργόν, γεωργόν, καὶ οὐ δικαστήν, πρὸς τῇ γεωργίᾳ; Καὶ τὸν πολεμικόν, πολεμικόν, καὶ οὐ χρηματιστήν, πρὸς τῇ πολιμικῇ; Καὶ πάντα οὕτως. (Πλάτ. Πολιτ. βιβ. III.)

λίτης; ποῖα αἱ πράξεις αὐτοῦ; Τοιαῦτα ἐξετάζοντες οἱ παῖδες, ἐσυνείθιζον, λέγει ὁ πολυμαθὴς βιογράφος, ἐξ ἀπαλῶν ὀύχων νὰ κρίνωσιν, ἐξετάζοντες τὰ καλὰ, καὶ νὰ πολυπραγμονῶσι περὶ τῶν πατριωτικῶν ἀρετῶν, περὶ πόλεως, καὶ πολιτῶν (α)· ὥστε ὁ ὑπὲρ Πατρίδος ἔρως κορυφωθείς, ἐξήρανε τὰ δάκρυα εἰς τὰ βλέφαρα τῶν μητέρων, ὡς εἰρέθη ἀνατέρω, καὶ ἔσβεσεν αὐτὴν τὴν φιλαυτίαν εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας! Ὁ Παιδάρετος, μὴ ἐκλεχθεὶς Ἰπουργός, ὑπῆγεν ἀγαλλόμενος νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς θεοὺς, διότι ἡ πατρίς του, λέγει, εἶχε τριακοσίους ἄλλους καλλητέρους ἐκείνου πολίτας! Ἡ Ἀργιλεωνὶς ἠρώτησεν, ἂν ὁ υἱὸς τῆς Βρασίδας ἐτελεύτησε πολεμῶν; δὲν ἔχει, εἶπον, τοιοῦτον ἄλλον ἥρωα ἢ Σπάρτη. Μὴ βλασφημῆτε, ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ· καλὸς μὲν γὰρ ἦν καὶ ἀγαθὸς ὁ Βρασίδας τελευτήσας ὑπὲρ πατρίδος, πολλοὺς δ' ἄνδρας Λακεδαιμίων ἔχει τήνου κάρρινας (β)! Ὁ σκοπὸς ἄρα τοῦ Νομοθέτου, καὶ ἡ θαυμαστικὴ αὐτοῦ ἐκτέλεσις ἀπαιτεῖ ἀναντιρρήτως ὑψίνοιαν, εὐρύχωρον καὶ πλατύτατον νοῦν, δημιουργικὴν φαντασίαν καὶ διάνοιαν εὐρωστον. Κατὰ τοῦτο ἡ Νομοθεσία τοῦ Λυκούργου εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς· εἶναι ἡ ἐντελεστέρᾳ συμμετρία τοῦ λόγου, καὶ τοῦ ἔργου (γ)· εἶναι ἡ σοφὴ καὶ ἐνοπλος Ἀθηνᾶ, ἐξελθοῦσα ἀπὸ τὴν ἀθάνατον κεφαλήν τοῦ ὑψηλομέτου Διός. Διὰ τοῦτο ἡ Πυθεῖα ἀμφιβάλλει, ἂν ὁ Λυκούργος ἦναι θεὸς ἢ ἄνθρωπος· ἀλλὰ, μετὰ τινα σκέψιν, δέχεται τὸ πρῶτον,

(α) Ὅς τις ἄριστος ἐν τοῖς ἀνθρώποις; ἢ ποῖα τις ἡ τοῦ θεοῦ πράξεις; Ἐκ τούτου δὲ κρίνειν τὰ καλὰ, καὶ πολυπραγμονεῖν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰθίζον τὰ περὶ τῶν πολιτῶν. Πλούταρχ. εἰς Λυκούργου. — Πλάτων. Πολιτ. καὶ Νομοθ.

(β) Πούταρχ. εἰς Λυκούργου.

(γ) Πλάτ. Νομοθ. βιβ. VI.

καὶ τὸν κηρύττει φίλον τοῦ θεοῦ καὶ θεόν (α).

Ὅσον ὁμῶς ἐκτεταμένος ὑποτεθῆ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, εἶναι ἐλάχιστον μαθηματικὸν σημεῖον, ὡς πρὸς τὴν ἄπειρον θείαν σοφίαν· ἡ ἐκλογή τῶν μέσων δὲν εἶναι πάντοτε εὐτυχής· δύναται τάχα νὰ υπάρξῃ ἀληθὴς εὐδαιμονία χωρὶς τὴν δικαιοσύνην; ἢ γουνχωρὶς τὴν ἀνωτάτην καὶ θεμελιώδη κοινωνικὴν ἀρετὴν; Οἱ Εἰλωτες καὶ οἱ Μεσσήνιοι, ἄνθρωποι ὄντες καὶ Ἕλληνες, βεβαίως οὔσι τὸ ἐναντίον. Πῶς νὰ συμβιδάσῃ τις τὸ πρὸς τοὺς γηραιούς καὶ τοὺς νόμους σέβας τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τὴν ἀπάνθρωπον σκληρότητα τῶν Κρυπτείων (β);

Πολλὰ πολλοὶ μεταξὺ παλαιῶν καὶ νεωτέρων εἶπον περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου. Ἀλλ' ἡ κρίσις τῶν νεωτέρων, ἴσως, εἶναι τολμηρά. Πᾶς τις, ἀνατεθραμμένος μὲ πάντῃ διαφορετικᾶς ἀρχᾶς, μὲ ἄλλην θρησκείαν, καὶ νόμους, καὶ ἔθνη, καὶ ἔθνη, δὲν δύναται νὰ κρίνῃ ὀρθῶς ἔννοιαν, τῆς ὑποίας αἰ συνέπειαι φαίνονται καὶ παράδοξοι καὶ ἀκατανόητοι μετὰ παρέλευσιν τοσούτων ἑκατονταετηρίδων. Πῶς νὰ ἀποφασίσῃ τις

(γ) Ἦκεῖς, ὦ Λυκούργε, ἐμὸν ποτὶ πῖονα νῆον

Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι

Δίζω, ἢ σέ Θεὸν μαντεύσομαι ἢ ἄνθρωπον·

Ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον Θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκούργε. (Ἡρόδ. βιβ. I.

§ 65. Πλάτ. Περὶ Νομοθεσίας διάλογ. Β. φύλ. 59. καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἀριστοτ. Πολιτ. βιβ. Β. κεφ. 5. καὶ ἀλλαχοῦ.)

(δ) Ὁ δὴ πρῶτον αὐτῶν θείων ἡγεμονοῦν ἐστὶν ἀγαθὸν, ἡ φρόνησις· δευτέρον δὲ μετὰ νοῦν, σώφρων ψυχῆς ἔξις. Ἐκ δὲ τούτων μετ' ἀνδρείας κραθέντων, τρίτον ἂν εἴη δικαιοσύνη· τέταρτον δὲ ἀνδρεία. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκείνων ἔμπροσθεν τέτακται φύσει. Καὶ δὴ καὶ τῆ Νομοθέτῃ τακτέου οὕτω. Μετὰ δὲ ταῦτα τὰς ἄλλας προστάξεις τοῖς πολιταῖς εἰς ταῦτα βλέπούσας εἶναι διακελευστέα· τούτων δὲ τὰ μὲν ἀνθρώπινα, εἰς τὰ θεῖα· τὰ δὲ θεῖα εἰς τὸν ἡγεμόνα νοῦν ξύμπαρτα βλέπειν. Πλάτ. Νόμ. βιβ. I.

περὶ τῆς Δωρικῆς, ἢ Λυδικῆς ἀρμονίας, ὅταν πρὸ πολλῶν αἰώνων ὁ χρόνος ἠφάνισε τὸ ὄργανον, καὶ οἱ ἄνεμοι ἐτκόρπισαν εἰς τὸν αἰθέρα καὶ τὸν ἦχον καὶ τὴν μελωδίαν! Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀναλύουσι μὲ τὴν γνωστὴν αὐτῶν βαθύνοιαν τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου. Καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ νεώτεροι Ἱστορικοὶ, Νομοβιδάται, καὶ οἱ Ἀρχαιολόγοι Κριτικοί.

Οἱ Νομοθέται τῆς Κρήτης, καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ Λυκούργος, ἐδημιούργησε στρατοπεδικὴν πόλιν, καὶ στρατιώτας τοὺς πολίτας, ἢ ἐνέργεια τῶν ὁποίων ἐδαπανᾶτο εἰς τὰ ὄπλα καὶ τὴν πολεμικὴν ἀσκήσιν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπομένως ἠγάπων τὸν πόλεμον, καὶ ἐχρειάζοντο δούλους καὶ ὑπηρέτας διὰ τὰς καθημερινὰς χρείας· ὥστε ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ πολεμήσωσι, καὶ νικῶντες νὰ ὑποδουλώσωσιν. Ἐπομένως ὁ πόλεμος ἦτον ἡ ἀρχουσὴ ἔννοια τοῦ Νομοθέτου, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἀδικον, καὶ ἐναντίον τῆς ιδέας τοῦ Πλάτωνος (α). Διὰ τοῦτο ἐπολιτόγραφαν τὸν Τυρταῖον λέγοντα: Οὔτ' ἂν μνησαίμην, οὔτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείμην, οὔτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, οὔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος (εἰπὼν σχεδὸν ἅπαντα), ὅς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' ἀεί. Ἀλλὰ μήπως ἕκαστος δὲν πρέπει νὰ νικήσῃ πρῶτον τὴν πλεονεξίαν, τὴν ὑπερφιλαντίαν, καὶ τὰ λοιπὰ του

(α) Ἄρ' οὖν οὐ τοῦ ἀρίστου ἕνεκα πάντα τὰ νόμιμα τιθεῖται πᾶς; Τό γε μὴν ἄριστον, οὔτε πόλεμος, οὔτε ἡ στάσις· (ἀπευκτὸν δὲ τὸ δεηθῆναι τούτων.) Εἰρήνη δὲ πρὸς ἀλλήλους ἅμα καὶ φιλοφροσύνη. Καὶ δὴ καὶ τὸ νικᾶν αὐτὴν αὐτὴν πόλιν, οὐκ ἦν τῶν ἀρίστων, ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων... ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς πόλεως εὐδαιμονίαν, ἢ καὶ ἰδιώτου διανοούμενος οὔτω τις, οὔτ' ἂν ποτε πολιτικὸς γένοιτο, ὀρθῶς πρὸς τὰ ἐξωθεν πολεμικὰ ἀποβλέπων μόνον καὶ προῖτον, οὔτ' ἂν νομοθέτης ἀκριβοῦς, εἰ μὴ χάριν εἰρήνης τὰ πολέμου νομοθετεῖ μᾶλλον, ἢ τῶν πολεμικῶν ἕνεκα τὴν εἰρήνην. (Πλάτων. Νόμ. Βιβλ. Ι.)

πάθῃ, πρὶν γυμνασθῆ εἰς τὸν κατὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ πόλεμον καὶ νίκην; Ἡ Ἱστορία ἔδειξεν, ὅτι ἡ ἀνθρώπινος φρόνησις δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀρχὴν ἐνὸς πολέμου, ὄχι ὅμως νὰ προῖδῃ ἀκριβῶς πότε, ποῖον καὶ πῶς ἔσεται τὸ τέλος! Ὁ Περικλῆς ἐγνώριζε πότε νὰ ἀρχίσῃ· ἀλλ' ὄχι πότε καὶ πῶς θέλει τελειώσῃ ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ἡ Σπάρτη ἐκινδύνευσεν εἰς τὸν κατὰ Μεσσηνίων πόλεμον, καὶ τὴν ἔσωσεν ὁ ποιητῆς Τυρταῖος. Τὰ χρήματά εἰσιν οἱ ἐλατῆρες τοῦ πολέμου, καὶ αὐτὰ ἦσαν ἐξωρισμένα. Ὁ στρατὸς τῶν Σπαρτιατῶν, ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸν, ἠσθάνετο τὴν ἀνάγκην αὐτῶν· ἡ φιλοχρηματία, εἰσερχομένη ἅπαξ εἰς τὰς καρδίας, διευθύνει ὅλους αὐτῆς τοὺς παλμούς. Ὡστε ἡ ἀξίνη ἐπελέκα τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου. Ὁ Περικλῆς ἔδιδε μισθοὺς εἰς πολλοὺς Σπαρτιάτας (α). Τὸ Περσικὸν χρυσίον ἠτοίμαζε τὰς τριήρεις τῆς Σπάρτης, καὶ ἐκίνει καὶ ναύτας καὶ στρατιώτας κατὰ τῆς Ἀττικῆς. Δὲν ἐδύνατο νὰ στερεωθῆ ἡ πολιτεία εἰς εἰρηνικωτέρας βάσεις; ἢ κλίνει ἡ ἀνθρώπινος φύσις εἰς τὴν σφαγὴν μᾶλλον, παρὰ εἰς εἰρήνην καὶ φιλοφροσύνην; ἢ ποῖ εἰς τὴν ἀνωτάτην θείαν δικαιοσύνην, ἣτις κινεῖ καὶ συνέχει τὸν σύμπαντα Κόσμον! Πῶς δύναται, ἢ νὰ ὑπάρξῃ, ἢ νὰ ἐννοήσῃ τις κοινωνίαν οἰκονομικῶς χωρὶς τοῦ κοινωνικοῦ τῆς δικαιοσύνης δεσμοῦ; Δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν μέσος ὅρος (β); Ἡ Σπάρτη πολεμοῦσα ἐμελλε τέλος πάντων ἢ νὰ νικηθῆ, ἢ νὰ νικήσῃ (γ)· εἰς τὴν πρώτην περίστασιν ὁ νικητῆς ἀνέτρεπε

(α) Πλούταρχ. εἰς Περικλέα.

(β) Est modus in rebus, sunt serti deuique fines quos ultra eitraque nequit consistere rectum. ('Οράτ.)

(γ) Πρὸς πόλεμον ἡμῖν ἅπαντα ἐξήρτηται, λέγει ὁ Πλάτων· ὥστε, προσθέτει ὁ Σχολιαστῆς αὐτοῦ, πρὸς νίκην εὐρα ὁ τοῦτο θέμενος. Τιμοκρατικὸν δὲ καὶ Θυμικὸν τὸ πρὸς πόλεμον τέλος εἶναι τῶν νόμων.

τὸ πολίτευμα, ὡς ἔπραξεν ὁ Λύσανδρος εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν δευτέραν τὰ λάφυρα καὶ ὁ πλοῦτος εἰσήρχετο παρεισδύων εἰς τὴν πόλιν καὶ διαρθείρων πολίτας ἐγκρατεῖς καὶ αὐτάρκη πολιτείαν. Ἀπὸ τὸ πρῶτον κακὸν διέσωσεν ὁ θεὸς τὴν Σπάρτην ἐπὶ τῶν Μεσσηνιακῶν, Ἀττικῶν καὶ Θηβαϊκῶν πολέμων. Δὲν ἐδυνήθη ὅμως γ' ἀποφυγῆ τὸ δεύτερον δυστύχημα μετὰ τὸν Πελοποννησιακόν. Ἡ εἰς Αἰγὸς ποταμοὺς νίκη ἦτον ἐν ταυτῷ ἦτα Ἀθηνῶν, καὶ ρηορὰ Σπάρτης καθότι πλουτοῦσα καὶ θέλουσα νὰ πρωτεύῃ, ἀπεμακρόνετο ἀπὸ τοὺς θεμελιώδεις νόμους τοῦ Λυκούργου. Ἦτο πραγματικὴ ἀντίθεσις μετὰ τὴν ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ὑπάρξεως. Ἡ θέσις ἦτο ἡμαρτημένη· ἡ δὲ ὑπεροχὴ, μὴ στηριζομένη εἰς τὴν Νομοθεσίαν, ἔπρεπε ν' ἀνατρέψῃ γρήγορα ἢ ἀργὰ ἡ μία τὴν ἄλλην. Καὶ, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς οἱ Νόμοι ἐμόρφωσαν τὰ ἦθη, τὰ ἦθη ὕστερον θέλουσι μορφώσαι τοὺς Νόμους, ὡς συνέβη ἀμέσως μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ὁ Λυκούργος κατ' ἀλήθειαν ἐμπόδισε τὴν δίωξιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ βιασθεὶς νὰ τὴν προσδιορίσῃ, εἶπεν, ἕωσοῦ τὸ ἀπῆται ἡ νίκη· καὶ οὕτως ὠδήγησε τὰ στρατεύματα τῆς Σπάρτης μέχρι τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Θηβῶν, καὶ τὰ ἐπλησίασεν ἕως εἰς τὰς θύρας τοῦ μεγάλου Βασιλέως μετὰ τοῦ Ἀγησιλάου. Δύω εἰδῶν πολέμου θεωρεῖ ὁ Πλάτων: τὸν ἐντὸς, καὶ τὸν ἐκτὸς πρὸς ἀλλοφύλους. Ὁ πρῶτος εἶναι κυρίως στάσις: ὁ πάντων πολέμων χαλεπώτατος. Ποῖοι λοιπὸν εἰσὶν οἱ ἄριστοι πολεμισταί; Ὁ Λυκούργος, ὁ Τυρταῖος, καὶ οἱ Σπαρτιᾶται φρονοῦσι τὸν πρὸς τὸν ἐκτὸς, ἦτοι τὸν πρὸς τοὺς ξένους. Ἀλλ' ὁ Πλάτων, ἐπαινῶν τούτους, δίδει τὰ πρωτεῖα εἰς τοὺς δευτέρους, καθ' ὅσον ἡ στάσις εἶναι ὀλεθριωτέρα τοῦ ὀθνείου πολέμου, σύμφωνα κατὰ τοῦτο καὶ μὲ τὸν Θεόγνιν, πολίτην τῶν ἐν Σικελίᾳ Μεγαρέων, εἰπόντα: ὅς πιστὸς ἀνὴρ χρυσοῦτε καὶ ἀργύρου ἀντερύσασθαι ἄξιος, ἐν χαλεπῇ. Κύρνε, διγύστα-

σίη. Τὸν τοιοῦτον προτιμᾶ, καθ' ὅσον εἶναι ὑπερτέρα ἢ δικαιοσύνη, καὶ ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ φρόνησις ἠνωμένοι μετ' ἀνδρείας· διότι, πιστὸς καὶ ὑγιὴς πολίτης εἰς στασιάζουσαν πόλιν, δὲν γίνεται ἄνευ, ὡς λέγει, ξυμπάσης ἀρετῆς. Ἐνῶ καὶ μὲ ὑποπτον ἠθικὴν μισθωτοὶ στρατιῶται δύνανται καὶ καλῶς νὰ πολεμήσωσι, καὶ ν' ἀποθάνωσι (α). Ἐκ τούτων συμπεραίνει ὁ θεμελιωτῆς τῆς Ἀκαδημίας, ὅτι ὁ Νομοθέτης πρέπει ν' ἀποβλέψῃ, θέτων νόμους ὅχι μόνον εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' εἰς τὴν μεγίστην ἀρετὴν: ἥτις εἶναι κυρίως ἡ πιστότης εἰς τὰ δεινὰ, καὶ τὴν ὁποίαν δικαιοσύνην τελείαν ὀνομάζει (β).

Ὁ Νομοθέτης, διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν ἰσότητα τῶν καταστάσεων, δὲν ἐσυγχώρει τὴν προίκα· ἀλλὰ δὲν ἐμπόδισε τὴν κληρονομίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἡ μονογενὴς τοῦ θυγάτηρ ἐγένετο κυρία τῆς πατρικῆς περιουσίας, καὶ τὴν ἠνωσε μετ' ἐκείνης τοῦ ἀνδρός της. Ἐδῶ διερράγη ἡ Σπαρτιατικὴ ἰσότης. Αἱ γυναῖκες ἐπὶ Ἀριστοτέλους ἐξουσίαζον τὰ δύο πέμπτα τῆς

(α) Τοῦτον δὴ φαμέν ἐν πολέμῳ χαλεπωτέρῳ ἀμείνονα ἐκείνου πάμπλου γίνεσθαι, σχεδὸν ὅσον ἀμείνων δικαιοσύνη, καὶ σωφροσύνη, καὶ φρόνησις, εἰς ταῦτόν ἐλθοῦσα μετ' ἀνδρείας. Πιστὸς μὲν γὰρ καὶ ὑγιὴς ἐν στάσειν οὐκ ἂν ποτε γένοιτο, ἄνευ ξυμπάσης ἀρετῆς. κ.τ.λ.

(Πλάτ. Νόμ. Βιβλ. Ι.)

(β) Δῆλον, ὅτι τόδε, ὡς παντὸς μᾶλλον, καὶ ὁ τῆ δε παρὰ Διὸς Νομοθέτης, πᾶς τε οὐ καὶ σμικρὸν ὄφελος, οὐκ ἄλλο, ἢ πρὸς τὴν μεγίστην ἀρετὴν μάλιστα βλέπων ἀεὶ, θέσει τοὺς νόμους. Ἔστι δὲ, ὡς φησι Θεογνις, αὕτη πιστότης ἐν τοῖς δεινοῖς· ἦν Δικαιοσύνην ἄν τις τελείαν ὀνομάσειεν· ἦν δ' αὖ Τύρταιος ἐπήνεσε μάλιστα, καλὴ μὲν, καὶ κατὰ καιρὸν κεκοσμημένη τῷ ποιητῇ, τετάρτη δὲ ὅμως ἀριθμῶ τε καὶ δυνάμει τοῦ τιμῆ εἶναι λέγοιτ' ἂν ὀρθότατα. (Πλάτ. Νομοθ. Βιβλ. Ι.)

Λακωνίας (α) καὶ ἐπὶ Ἄγιδος ἑκατὸν οἰκογένειαὶ κατεῖχον πᾶσαν τὴν Λακωνικὴν γῆν (β).

Πλὴν ὁ Λυκοῦργος, ὡς εἰρέθη, ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ ἥρωας ζῶντας καὶ ἀποθνήσκοντας διὰ μόνην τὴν Σπάρτην. Τοιοῦτοι ἦσαν καὶ διετηρήθησαν οἱ Σπαρτιάται ἐπέκεινα τῶν πέντε ἑκατονταετηρίδων, φυλάττοντες ἄκρατον τὴν βαφὴν τοῦ μεγαλοφυοῦς Νομοθέτου (γ).

Κλινίας ὁ Κρῆς, καὶ ὁ Λακεδαιμόνιος Μάγιλλος ἐκθέτουσιν ἕκαστος τὴν πολιτείαν τῆς πατρίδος των· «ὄντως, λέγει ὁ θεῖος Πλάτων, πολιτειῶν μετείεται. Ἄς δὲ ὠνομάσαμεν Ἀριστοκρατίαν, Δημοκρατίαν καὶ Μοναρχίαν, οὐκ εἰσὶ Πολιτεῖαι. Πόλεων δὲ οἰκῆσαι δεσποζομένων τε καὶ δουλευουσῶν. Τούτων γὰρ δὴ Πολιτεῖα μὲν οὐδεμία· Σπασιωτεῖαι δὲ πᾶσαι, λέγοιτ' ἂν ὀρθότατα. Ἐκόντων γὰρ ἑκοῦσα οὐδεμία· ἀλλ' ἀκόντων ἑκοῦσα ἄρχει σὺν αἰετίνι βίᾳ» (δ).

Ἡ περιβόητος πολιτεία τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἡ κατὰ θεωρίαν τελειοποιήσις τῆς Κρητικῆς καὶ Λακωνικῆς Νομοθεσίας μετ' ἐπισήμου διαφορᾶς (ε).

(α) Ἄριστ. Πολιτ. Βιβλ. Β. Κεφ. Γ.

(β) Πλούταρχ. εἰς βίον Ἄγιδος.

(γ) Ξενοφ. Λακ. Πολιτ. — Πλούταρχ. βίοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Σπάρτης. Καὶ Παλ. Λακ. ἐπιτηδεύματα. Ἄριστοτ. Πολιτ. καὶ ἀλλαγῶν. Πλάτ. εἰς Πρωτ. Νομ. Παλ. Πανσ. Λακ.—Στοβ. Ἐκλογ.—Στράβ. εἰς Σπάρ. Meurssius. Σουιάδ. Λ. Λυκούργ. Cicer. quest Tusc. Senck. de Provid. Διάλογ. Φωκίωνος, μεταφρασθέντας ἀπὸ τὴν μακαρίτιδα Αἰκατερίνην Σούτσου, τῆς ὁποίας ὁ γλαφυρὸς κάλαμος ἐμφύχωσε δύο ἀγάλματα· τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τὸ σοβαρὸν κάλλος τοῦ Συγγραφέως μετὰ κομψότητος καὶ ἀκριβείας.

(δ) Πλάτ. Νόμ. Βιβλ. IV.—καὶ Βιβλ. VIII.

(ε) Ἄριστ. Πολιτ. Βιβλ. Β. Κεφ. Θ.

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΑΘΗΝΩΝ.

Ἡ Ἑλλάς, ὡς εἰρήθη, εἰσῆλθε μετὰ τῶν πρώτων καὶ δευτέρων ξένων εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν. Καὶ μετὰ τοῦ Μίνως εἰς τὴν ἐθνικὴν τῆς ὑπαρξίν καὶ λαμπρότητα. Ἡ δὲ Ἀττικὴ κυρίως μετὰ τοῦ Θησεύς. Πρὸ τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐποχῆς, ἡ χώρα ἦτο διηρημένη εἰς δώδεκα κομοπόλεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶχεν ἰδιαιτέρον καὶ ἀνεξάρτητον ἀρχηγὸν κρίνοντα τὰς μεταξὺ λαοῦ καὶ φυλῶν διαφορὰς, ἢ διὰ συμβουλῆς ἢ δι' ὄπλων (α). Μὴ οὔσης δὲ διωρισμένης διαδοχῆς, ὁ θάνατος ἐκάστου ἐδίδεν ἀφοριστὴν εἰς ταρχὰς καὶ εἰς ἐμφυλίους στάσεις. Εἰς παρουσίας περιστάσεις, ὅπου ἡ φωνὴ τῶν παθῶν γίνεται ἀνωτέρα τοῦ ἡσύχου λόγου, ὁ τολμηρότερος, καὶ ὅχι ὁ φρονιμώτερος ὑπερισχύων διεδέχετο τὴν φυλαρχικὴν ἀξίαν (β).

Ὁ Θησεὺς, διαδεχθεὶς τὸν Αἰγέα, ἤνωσεν, ὡς εἰρήθη, τοὺς λαοὺς, καὶ τὰς φυλὰς τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν ἔθνος. Πολλοὶ ἐκ τῶν φυλάρχων κατεπεΐσθησαν· οἱ λοιποὶ φοβηθέντες ὑπήκουσαν. Ὁ δὲ Θησεὺς, διαλύων τὰ κατὰ πόλιν κριτήρια, ἐσύστησεν ἓν κοινὸν εἰς ὅλας· ἤγουν τὸν Ἄρειον Πάγον, διὰ νὰ διανέμη ἀποδίδων τὴν δικαιοσύνην εἰς ἅπαντας (γ). Ὁ Κέκρωψ εἰσαγαγὼν

(α) Θουκυδ. Συγγρ. Α. Ἰσοκράτ. Ἐλένης ἐγκώμιον. Παναθ. Πλούτάρχ. εἰς βίου Θησεύς. Πολυδεύκης. Καὶ Σουίδα· λέξ. Φυλοβασίλειος καὶ Φύλαρχος.

(β) Θουκυδ. καὶ Πλούταρχ. αὐτόθι καὶ Σύγκρ. Θησεύς καὶ Νουμά. Στράβ. βιβλ. ΙΧ.

(γ) Ὅρα τοὺς προρρηθέντας Συγγραφεῖς. Καὶ Meuresius de Regn. Athen. L. II. Ch. 2

πρὸ αὐτοῦ πολλάς θρησκευτικὰς διατάξεις τῆς πατρίδος του εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔδωκεν ὑπεροχὴν τινα εἰς τὸ ἱερατεῖον· ὁ δὲ Θησεύς, χωρίσας τὸν βωμὸν ἀπὸ τὸν θρόνον, ἠλευθέρωσε τὴν κοσμικὴν ἡγεμονίαν, ἀπὸ τὴν ἱερατικὴν καταδυναστείαν. Καὶ ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἀρχινᾷ ἡ πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τῆς Ἀττικῆς. Ὁ δὲ δῆμος τῶν Ἀθηνῶν, γενόμενος κτηματίας καὶ κληρονόμος ὅλης τῆς ἀφαιρεθείσης ἀπὸ τοὺς Φυλάρχας καὶ ἱερεῖς ἰσχύος, ἄρχισε νὰ γίνηται μέτοχος ὅπως οὖν τῶν κοινῶν πραγμάτων (α). Ἐνῶ δὲ ἡ ἀσυνείθιστος καὶ νεοελεύθερος Ἀττικὴ εἶχε χρεῖαν τοῦ κραταιοῦ του βραχίονος, διὰ νὰ συνειθίσῃ βαθμικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτὴν δίαιταν, καὶ νὰ μὴ παρεκτραπῆ ἀπὸ τὴν νομικὴν γραμμὴν, ἢ ὑποπέσῃ εἰς τὸ ἐκδεξιῶν καὶ ἐξ ἀριστερῶν χάος τῆς Τυραννίδος ἢ Ὀχλοκρατίας, ἕως οὔ, λέγω, καθιερώσει ὁ χρόνος καὶ ἡ συνίθεια τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρτιγενοῦς πολιτείας, ὁ Θησεύς ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐξ ἀνδραγαθιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δόξαν (β)· καὶ ἔχασεν, ὡς ἐφάνη προλαβόντως, ὅλων του τῶν λαμπρῶν σχεδίων τὸν ἀναγκαῖον καρπὸν (γ), οἱ διάδοχοι τοῦ Θησεῶς ἔλαβον τὸ ἐπίθετον, ἀλλ' ὄχι κυρίως τὴν δύναμιν τοῦ βασιλέως (δ)· καθότι ὁ λαὸς σπανίως γεύεται τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν. Ἄλλ', ἀφοῦ ἄπαξ τὸν δοκιμάσῃ, δυσκόλως λησμονεῖ τὴν γλυκύτητα, ἢ παραχωρεῖ

(α) Διόδωρ. βιβ. IV. § 61. Ὅρα Εὐριπίδου Ἰκέτιδας τὸ δράμ. 'Ἐγκώμιον' Ἀθηναίων.

(β) Πολλὰ γὰρ δράσας καλὰ,

Ἔθος τόδ' εἰς Ἕλληνας ἐξελεξάμην.

Ἄει κολαστὴς τῶν κακῶν καθεστάναι. (Εὐριπ. αὐτόθι στίχ. 3123. Ὅρα καὶ Μεζούρσιον. Ἀρχαιολ. Ἑλλην. Τόμ. X. φ. 554.)

(γ) Ὅρα τὸ τέταρτον κεφάλαιον τοῦ παρόντος Δοκιμίου.

(δ) Εὐριπ. Ἡρακλεΐδαι.

τὸ δικαίωμα του εἰς ἄλλους· ὅσοι ἀφρόνως ὑπέπεσαν εἰς τοιοῦτον πολιτικὸν σφάλμα, (ἐπειδὴ καὶ ὁ σκοπὸς πάσης νομοθεσίας εἶναι ἡ κοινὴ εὐδαιμονία) καὶ αὐτοὶ πρῶτοι ὑπέφερον τὰς συνεπείας τῆς ὑπερβολικῆς αὐτῶν συγκαταθέσεως· καὶ τὸν ἄθλιον λαὸν ἐρρίψαν πολλάκις εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἀναρχίας, ἢ παρέδωκαν εἰς τὴν ὑπουλον τυραννίαν. Μετὰ τὸν ἥρωϊκὸν ὅμως θάνατον τοῦ Κόδρου κατήργηθη διῶλου ἡ βασιλικὴ ἀξία, καὶ ἀντ' αὐτῆς διωρίσθησαν οἱ ἐφ' ὅρου ζωῆς ἄρχοντες (α). Διὰ νὰ λείψῃ δὲ καὶ ἡ ἐκ τῆς λέξεως, καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐννοίας ἰσχὺς, ὠνόμασαν ἕα ἐκ τῶν ἀρχόντων βασιλέα. Ἡ μεταλλαγὴ τῆς διαδοχικῆς βασιλείας εἰς διαδοχικὴν ἀρχοντείαν ἦτο κυρίως ἀλλαγὴ ὀνόματος, καὶ ὄχι πράγματος· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, θλιβόμενοι ἀπὸ τὰς προλήψεις, προχωροῦσιν ἐπιστήμως εἰς τὰ πράγματα, ὅταν ἀπαλλάττονται ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν ὀνομάτων, ἧτις διοικεῖ τὰς ἐννοίας, καὶ αὐταὶ αὐτὴν τὴν ὄντολογίαν. Τούτου ἕνεκα μετ' ὀλίγον αἰσθανόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν δεσποτισμὸν τῶν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἀρχόντων, ἠναγκάσθησαν νὰ διορίσωσιν ἄρχοντας κληρωτοὺς ἀνά πᾶσαν δεκαετίαν. Ἄλλ', ἐπειδὴ πάλιν τὰ νομιζόμενα δεινὰ τοῦ λαοῦ δὲν ἐθεραπεύοντο ἐκλαμβάνοντος πάντοτε τὴν διχμονίην, καὶ ὄχι τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀρχόντων, ὡς αἴτιον τῶν δυστυχημάτων του, κατήργησε τὴν δεκαετῆ, εἰς τὴν κατ' ἔτος ἐκλογὴν ἐννέχ ἀρχόντων, προικισμένων μὲ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν. Ὁ πρῶτος ἐλέγετο ἐξαιρέτως ἄρχων, δίδων τὸ ὄνομά του εἰς τὸ τρέχον ἔτος. Ὁ δεύτερος βασιλεὺς, τοῦ ὁποίου αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποδιδόμενον εἰς ἀπλοῦν τινα πολίτην, κατήργει ἐξ ὀλοκλήρου τὴν βασιλικὴν ἀξίαν μέχρις αὐτῆς τῆς ἐλαχίστης ἐννοίας. Ὁ τρίτος πολέμαρχος· καὶ οἱ λοιποὶ θεσμοθέται

(α) Πausαν. Βιβλ. IV, Κεφ. 5 § 4. Ἡ μεταβολὴ αὕτη συνέβη περί τὸ 1132 ἔτος Π.Χ.

(α). Ἄγνοεῖται ἡ ἀναφορὰ αὐτῶν μετὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου· ἀλλ', ἂν, κατὰ τὸν Σταγειρίτην, εἶχον καὶ νομοθετικὴν, καὶ ἐκτελεστικὴν δύναμιν· ἂν ἔκρινον κατὰ τὰ ἔθιμα, μὴ ὄντων ἐγγράφων θετικῶν νόμων, ἡ θέλησις τοῦ Κριτοῦ δὲν ἀναγκαιεῖτο ἀπὸ ῥητόν τι α νόμον. Ἡ δὲ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τοῦ πολίτου, μὴ ὑπερασπιζομένη ἀπὸ κοινόν τινα τύπον, ἐκινδύνευεν εἰς τὴν ἀεικίνητον καλὴν, ἢ κακὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοῦτον ἀτελὲς πολίτευμα (β), μόνις ἐδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ μικρὸν καὶ πτωχόν λαόν (γ). Ἀλλ' ἡ Ἀττικὴ ἤδη ἐπροχώρει καθ' ἑκάστην εἰς τὸν πολιτισμὸν, τὰς τέχνας, τὴν ἐμπορίαν, καὶ παντὸς εἶδους βιομηχανίαν. Αὐταὶ ἠΐξανον τὸν πληθυσμὸν· ἡ δὲ Κυβέρνησις, στηριζομένη εἰς ἀσθενεῖς βάσεις, ἐσαλεύετο κυμαινομένη (δ). Ὁ Σωκράτης παραβάλλει τοὺς λαοὺς τοὺς μεταλλάττοντας συνεχῶς πολιτείαν, ὡς πρὸς ἀσθενεῖς μεταλλάττοντας συνεχῶς ἱατροὺς καὶ φάρμακα, καὶ ὄχι τὴν δίαιταν αὐτῶν· συνάγων

(α) Ἰσοκράτ. Παναθ. Μεούρσιος αὐτόθι. Ἄριστοτ. Δημοκ. Βιβλ. IV. Κεφ. 5. Πausan. Βιβλ. I. Κεφ. 28, § 9. Ἄρποκρατ. Παλλάδιον.

(β) Ἄριστοτ. Πολ. Βιβλ. Γ. Κεφ. ε. § 1. Ὅτι τὸ αὐτὸ πολιτεία, καὶ πολίτευμα.

(γ) Αἱ ἀρχαῖαι πολιτεῖαι εὐλόγως ὀλιγαρχικαὶ, καὶ βασιλικαὶ δι' ὀλιγαυθρωπίαν γὰρ οὐκ εἶχον πολὺ τὸ μέσον. (Ἄριστ. αὐτόθι.)

(δ) Βασιλεία ἀπὸ Κέκροπος μέχρι Κόδρου ἔτη 438.

Ἄρχοντία ἐφ' ὅρου ζωῆς, ἀπὸ Μένωνος μέχρις Ἀλκιμίου 379.

Ἄρχοντία δεκαετής. 71

Μετὰ τὸν Κρέοντα ἀρχινᾷ ἡ κατ' ἔτος Ἄρχοντία. Ὅρα τὰς Παρίους Πλάκας. Κχι Meurs. de Regn. Athen. φ. 1049. Καὶ περὶ Ἀρχαίων. Pastor. Histor. de la legislation. T. IV. φ. 529. καὶ Τόμ. VI. φ. 537.

Ἐτι δὲ τὸν κατάλογον τῶν Φυλῶν τῆς Ἀττικῆς τοῦ Μεουρσίου ἐκδοθέντα εἰς τὸν τέταρτον τόμον τοῦ Θεσαυροῦ τῶν Ἑλλ. Ἀρχαιοτ. παρὰ Γρενοβίου, καὶ τὸ δεύτερον Βιβλ. τῆς Ἰλιάδος παρὰ Εὐσταθίου.

ἐκ τούτου, ὅτι ὁ σοφὸς Νομοθέτης πρέπει νὰ ἀσχοληθῆ κυρίως εἰς τοὺς ὄργανικούς καὶ θεμελιώδεις Νόμους, παρὰ εἰς τὴν λεπτομέρειαν τῶν Ἀστυνομικῶν, οἵτινες πρέπει νὰ πηγάζωσιν ἀπὸ τοὺς πρώτους, ὡς ἀναγκαίᾳ συνέπεια· διὰ τοῦτο ποτὲ δὲν ἠτύχασεν ἡ Ἀττικὴ, ὡς πρὸ πολλοῦ ἡ Κρήτη καὶ ἡ Λακεδαιμόνων. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς βασιλείας, ἐπεθύμουν καθαρὰν δημοκρατίαν, ψηλαφοῦντες εἰς τὸ σκότος τῆς ἀπειρίας, καὶ μετὰβαίνοντες πολλάκις ἀπὸ κακῆν εἰς χειροτέραν Διοίκησιν. Ἡ ἔλλειψις τῆς μεσαίας μερίδος τῶν πολιτῶν, τὴν ὁποῖαν μέσον ὀνομάζει ὁ Ἀριστοτέλης (α), ἐβίαζε τὸν λαὸν νὰ ἐκλέγῃ Ἱερεῖς, Κριτὰς, Νομοκράτορας, Στρατηγοὺς κτλ. ἀπὸ τὰς ἐγκριτοτέρας οἰκογενείας, αἵτινες εὐποροῦσαι ἐλάμβανον ἐπὶ ἥρεια πολιτικὴν, καὶ καλλητέραν ἀνατροφὴν· ὥστε ἡ ὀλιγαρχία διεδέχθη ἀμέσως τὴν βασιλείαν (β). Οἱ πλούσιοι ἐξουσιάζοντες τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Ἀττικῆς, διέθετον τὰς ἀρχάς· ὁ μὲν λαὸς δυσαρεστούμενος ἐταράττετο· ἡ δὲ πολιτεία ἐκυμαίνετο μετὰξὺ ἀναρχίας καὶ δεσποτισμοῦ (γ). Ὁ κίνδυνος ἠνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐκλέξωσιν ἐνάρετόν τινα πολίτην· καὶ κατὰ μίμησιν τῆς Σπάρτης νὰ ἐμπιστευθῶσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἐνεστῶσαν καὶ μέλλουσαν αὐτῶν εὐημερίαν. Ὁ Δράκων ἐχειροτονήθη Νομοθέτης τὸ πρῶτον ἔτος τῆς τριχκοστῆς ἐνάτης Ὀλυμπιάδος.

(α) Ἄριστ. αὐτόθι.

(β) Μεούρσιος περὶ Ἀρχόντων. Ἄριστ. Δημοκ. Βιβλ. IV. Κεφ. 5.

(γ) Καὶ γάρ που εἰσὶ πάντων χαριέστατοι οἱ τοιοῦτοι, νομοθετοῦντές τε οἷα ἄρτι διήλθομεν, καὶ ἐπανορθοῦντες αἰεὶ, οἰόμενοί τε πέρας εὐρήσειν περὶ τὰ ἐν τοῖς συμβολαίοις κακουργήματα, καὶ περὶ ἃ νῦν δὴ ἐγὼ ἐλεγον· ἀγνοοῦντες, ὅτι τῶ ὄντι ὡσπερ Ἰθραν τέμνουσι. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. IV.)

Κατὰ δυστυχίαν ὅμως ὁ νέος οὗτος διαρρύθμητῆς, καθ' ἕξιν ἐνάρετος, δὲν ἐγνώριζε τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως. Ζῶν μεμονωμένος, ἐθεώρει ἀγαλλόμενος τὴν λάμψιν τῆς θείας ἀρετῆς καὶ τελειότητος. Διὰ τοῦτο οἱ Νόμοι τοῦ Δράκοντος, τοὺς ὁποίους Θεσμοὺς ὠνόμαζον, δὲν προσέβαλλον εἰς τὸν σκοπόν. Οὗτος ἄφησε τὴν ἀτέλειαν τῶν ὀργανικῶν Νόμων, προσθέσας εἰς αὐτοὺς δικαστικὰ τινὰ διατάγματα. Καὶ τιμωρῶν ἀδυσωπήτως τοὺς κακοὺς καὶ ἀδίκους, παρέβλεπε τὴν κακίαν καὶ ἀδικίαν πάντοτε τὸ ἀποτέλεσμα, καὶ μηδέποτε τὴν αἰτίαν (α).

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Θεσμοὶ δὲν ὑπηγορεύθησαν ἀπὸ φιλάνθρωπὸν τινὰ φιλοσοφίαν. Δὲν κατέγραφον κλίμακά τινὰ ἀνάλογον μεταξὺ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Νομοθέτου ἦτο, φαίνεται, ἡ παράβασις καὶ πνευματικός τις μολυσμὸς, ὅστις ἀρχινᾷ ἀπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς μετανοίας, καὶ τελειώνει, διὰ τῆς σκληραγωγίας, καὶ τῆς ποινῆς τῆς σαρκὸς, μέχρι τῆς κεφαλικῆς τιμωρίας. Ἀλλ', ἂν ἦναι παραβάτης καὶ ὁ κλέπτων τὴν σταφυλὴν, καὶ ὁ ἐροσύλος, ὁ φονεύσας αἶγα ξένην, καὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος, καὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις ἡ παράβασις εἶναι μία, μία, ἔλεγε, πρέπει νὰ ἦναι καὶ ἡ ποινή. Θάνατος ἄρα κατὰ τοῦ κλέπτου τῆς ὀπίρας, καὶ θάνατος κατὰ τοῦ ἐροσύλου· θάνατος κατὰ τοῦ φονεύσαντος βοῦν, θάνατος κατὰ τοῦ πατροκτόνου, κ.τ.λ. (β). Ὡστε ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ τῶν Θεσμῶν ἦτο ἡ παράβασις, καὶ ἡ ἄκρα σκληρότης διὰ τὸ μέγεθος τῆς ζημίας (δ).

(α) Δράκοντος δὲ νόμοι μὲν εἰσι. Πολιτεία δὲ ὑπαρχούση, τοὺς Νόμους ἔθηκεν. (Ἀριστοτ. Πολιτ. Βιβλ. Β. Κεφ. Θ. § 9.)

(β) Πλούταρχος εἰς βίον Σόλωνος. Ἀριστοτ. αὐτόθι.

(γ) Ἴδιον δ' ἐν τοῖς Νόμοις οὐδὲν ἐστίν, ὅ,τι καὶ μνείας ἄξιον, πλὴν ἡ χαλεπότης, διὰ τὸ τῆς ζημίας μέγεθος. (Ἀριστ. αὐτόθι.)

Ἡ πρᾶξις τοῦ ἀμαρτήματος βλάπτει βεβαίως καὶ τὸ κοινόν, καὶ τὸν ἀδικηθέντα, καὶ αὐτὸν τὸν ἀδικήσαντα. Ὅθεν πρὸς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν πρώτων διὰ τῆς ποινῆς, ὑποφαίνεται ἴσως καὶ μεταφυσικὴ τις ἔννοια καθαρμοῦ καὶ βελτιώσεως τοῦ ἀμαρτήσαντος· ἀλλὰ δὲν χωρίζεται οὔτε αὐτὴ, καθὼς μήτε αἱ πρώται ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, οὔτε μολύνεται ἀπὸ τὸ δυσειδὲς αἴσχος τῆς ἀμετρίας. Καὶ, καθὼς ἡ βλάβη, καὶ ὁ μολυσμὸς δὲν εἶναι ἄπειρος· περιορισμένη πρέπει νὰ ᾖ καὶ ἡ ποινὴ καὶ εἰς τὰς τρεῖς περιστάσεις.

Ἡ φιλοσοφία, φαίνεται, τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, στηριζομένη εἰς μόνην τὴν αἴσθησιν καὶ τὸν ὕλισμόν, ἔπρεπε νὰ στήσῃ καὶ τὴν βάσιν τῆς δικαστικῆς νομοθεσίας εἰς τῆς ἀλληλωφελείας τὸ σύστημα· αὐτὴ ἀρνούμενη ἐπὶ τέλους τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, κατέστρεψε καὶ τὸ αὐταδίκιον, πηγὴν πάσης δικαιοσύνης, περιορίζουσα τὸ πᾶν εἰς τὸ ὑπόζορον λαμπάδιον τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ τῆς ὀρθῶς ἐννοουμένης ἐννοίας τῆς ὠφελείας, (*l'utilité bien entendue*): καθὼς ποτε ὁ σοφιστικὸς Θρασύμαχος, διωκόμενος ἀπὸ τὴν Σωκρατικὴν εὐθύθειαν (α). Ἀλλ' ἡ ὠφέλεια μόνη, καὶ τοι προφυλαττομένη εἰς τὴν ὀρθῶς ἐννοουμένην ἐξήγησιν, δὲν εἶναι ἀσφαλτὴς καὶ σταθερὰ, οὔ-

(α) Ὁ Πλάτων ἐκφράζει τὴν ὀρθῶς ἐννοουμένην ὠφέλειαν (*l'utilité bien entendue*) μὲ τὸ: ἀκριβῆ λόγον. Ἄλλ' ἵνα μὴ αὐθις ἡμῖν τοιοῦτον ἐγγένηται, διόρισαι ποτέρως λέγεις τὸν Ἄρχοντά τε καὶ τὸν Κρείττονα: τὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἢ τὸν ἀκριβεῖ λόγῳ, οὔ τὸ ἔμφερρον κρείττονος ὄντος, δίκαιον ἔσται τῷ ἥττονι ποιεῖν.

(Πλάτων. Πολιτ. Βιβλ. Ι. φ. 22.)

Ὡστε οἱ παλαιοὶ Σοφισταὶ, ἀρνούμενοι τὴν Δικαιοσύνην, καὶ διωκόμενοι ἀπὸ τὸν Σωκρατικὸν ἔλεγχον, κατέφυγον εἰς τὸν ἀκριβῆ λόγον· οἱ δὲ νεώτεροι εἰς τὸ *l'utilité bien entendue*.

τε διὰ τὸ μέγεθος τῆς ποινῆς, οὔτε διὰ τοῦ ὑπευθύνου τὴν ὑπε-
 ράσπισιν. Μήτε ἡ θεία δικαιοσύνη ὑφορᾶται· οὔτε πόσον ὁ πλη-
 μελήσας ἀπ' αὐτὴν ἀπομκρύνεται. Ἡ ἰδέα τῆς ὠφελείας διερ-
 χομένη τὴν ἔκτασιν, καὶ τὸν χρόνον, ἀλλάττει πολλάκις ση-
 μασίαν εἰς τὸ πέλγος τῶν προλήψεων καὶ τῶν περιστάσεων.
 Δὲν εἶναι, ὡς ὁ ἀμετάβλητος τύπος τῆς αἰδίου δικαιοσύνης,
 τῆς ὁποίας τὴν ἀμυδρὰν ἔννοιαν εὕρισκει τις ἐντετυπωμένην εἰς
 τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας. Ἡ ἔννοια αὕτη ἢ εἶναι οὐ-
 σία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἢ εἶναι οὐσιωδῶς ἠνωμένη μετ' αὐτῆς,
 καὶ δι' αὐτῆς ζητοῦσα τὸ ὅμοιον, στρέφει ἀδιακόπως τὴν προ-
 σοχήν της καὶ κλίσιν της, καὶ ἀναπαύεται εἰς τὸ εὐτοδίκαιον,
 τὸ κατ' οὐσίαν ἀγαθὸν, ἀμετάβλητον ἅμα καὶ αἰδιον. Κοιᾶζε-
 ται ἄρα ὁ ἀμαρτήσας ὄχι μόνον διὰ τὴν φυσικὴν ἢ ἠθικὴν βλά-
 βην, διὰ τὴν ζημίαν καὶ τὸ παράδειγμα· ἀλλὰ καὶ διὰ μεταφυ-
 σικὴν τινα ἔννοιαν βελτιώσεως προερχομένης ἀπὸ τὴν μετάνοι-
 αν καὶ καθαρμὸν τοῦ ἀμαρτήσαντος, καὶ οἰκειοῦται πλησιάζων
 καὶ αὖθις καθαρὸς εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐκείνην καὶ ἀγνήν δικαιο-
 σύνην, ἣτις διοικεῖ καὶ συνέχει τὸ πᾶν (α). Ἀλλ', ἂν τὸ ἀμαρ-
 τημα δὲν ἦναι ὑπέρμετρον, ἂν ἡ βλάβη δὲν ἦναι ἀπεριόριστος,
 διατί νὰ ἦναι τοιοῦτος ὁ μολυσμὸς καὶ ἐπομένως τοῦ ἀμαρ-
 τήσαντος ὁ καθαρμὸς; Εἰς κάμμιναν ἄρα περιστάσιν ἡ ποινὴ δὲν

(α) Ἡ βᾶσις τοῦ Δικαίου, στερεωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τοὺς
 Νόμους, τοὺς Φιλοσοφικοὺς Διαλόγους, καὶ τὴν Πολιτείαν, ἀνανεώθη ἐ-
 σχάτως ἀπὸ τὴν σοφὴν Γερμανίαν, καὶ ἀπέρασεν ἤδη εἰς τὴν Γαλλίαν.
 Ὅρα τὰ προλεγόμενα τοῦ Φιλοσόφου Cousin εἰς τὸν Γοργίαν τοῦ Πλάτω-
 νος. Τὸ περὶ ποινῆς θανάτου τοῦ Κυρίου Guizot. Rossi. Ἐν ἄρθρον τοῦ
 Δουκὸς τοῦ Βορὸγλη εἰς τὴν Γαλλικὴν Revue, κ.τ.λ. Ὅρα Kritische Zeits-
 chrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes ect.
 von Mittermaier und Zacharia. Heidelberg 1831.

πρέπει νὰ ἦναι πλειότερα τῆς κοινῆς ἰδίας βλάβης· ἢ τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς ἢ πνευματικῆς ἐλλείψεως. Τὸ σύστημα ἄρα τοῦ διώκοντος ἦτο καὶ παρά φύσιν, καὶ ἄδικον· καθὼς καὶ τῶν Σοφιστῶν χωρὶς γενικὸν τύπον, καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἀσφάλειαν πρὸς ποινὴν, καὶ ὑπεράσπισιν.

Ἡ ποινὴ δὲν διορθώνει, ἴσως, τὸ ἐκτελεσθὲν ἤδη κακόν· ἀλλ' ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀποζημιώσιν τῆς βλάβης, εἰς τὴν φρίκην τοῦ παραδειγματος, καὶ εἰς τὴν διὰ τῆς μετανοίας καὶ καθαρισμοῦ βελτίωσιν τοῦ ἀμαρτήσαντος, δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοὺς αἰωνίους ὅρους τῆς δικαιοσύνης· οὔτε τὸ ἀμάρτημα καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ προερχόμενος πρὸς τοὺς ἄλλους, ἢ πρὸς αὐτὸν τὸν ἀμαρτήσαντα μολυσμὸς ἢ ζημία εἶναι, ὡς εἰρέθη, ἄπειρος· οὔτε ἡ ποινὴ δύναται νὰ ἦναι ὑπέρμετρος, ἀλλ' ἀνάλογος πάντοτε ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν βλάβην· ἡγουν τὴν ζημίαν, τὸ παράδειγμα καὶ τὴν βελτίωσιν. Ἄν ἦναι ὀλιγωτέρα, ἀδικεῖται ἡ κοινωνία, διότι ἐβλάθη, καὶ δὲν ἀπεζημιώθη καὶ ἴσως ἀδικεῖται αὐτὸς ὁ ὑπεύθυνος· διότι, καὶ ἐπὶ ὑποθέσει μετανοίας, δὲν ἐκαθαρίσθη· ἀλλὰ δὲν δύναται κατ' οὐδεμίαν περίστασιν νὰ προσκρούσῃ αὐτὸς ὁ νόμος· ἡγουν ἡ φωνὴ, καὶ τὸ ὄργανον τῆς δικαιοσύνης, εἰς αὐτὴν τὴν δικαιοσύνην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ παράγεται, καὶ γεννᾶται. Πρὸς τούτοις ἡ ὑπέρμετρος σκληρότης ἀποθηριοῦσα τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἡμερον ἀρετὴν. Τὴν πλησιάζει εἰς τὴν ἀγρίαν κακίαν, γεννᾷ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν θεατῶν, τὴν συμπάθειαν τοῦ δικαστοῦ, καὶ πολλαπλασιάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀμαρτανόντων· ἢ ἐπιφέρει τὴν ὀλέθριον τῆς ἀτιμωρησίας εὐσπλαγγνίαν, ἥτις ἐκατονταπλασιάζει τὴν κακίαν (α), παραλύουσα ἐπὶ τέλους

(α) Ὅρα τὰ ἄνω εἰρημμένα συγγράμματα. Ἔτι δὲ

πᾶσαν συνθήροισιν ἀνθρώπων. Δὲν εἶναι οὔτε ἔσυχρος, οὔτε ἀσφαλῆς ἡ κοινωνία, εἰς ἣν μήτε ἡ κακία πικιδεύεται ἀναλόγως, μήτε βραβεύεται ἀναλόγως ἡ ἀρετή.

Οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νεώτεροὶ σοφοὶ καταδικάζουσιν ἐκ συμφώνου τοὺς ἐξ αἵματος γεγρημένους Δρακοντείους θεσμούς (α). Ἡ ἄκρα αὐτῶν χαλεπότης, παρὰ βλέπουσα μάλιστα τὰς θεμελιώδεις ἐλλείψεις τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας τῆς Ἀττικῆς, δὲν ἐμπόδιζε τὰ ἐνεσῶτα κακὰ· ὥστε μετὰ δώδεκα χρόνους ὁ Κύλων, ὠφελούμενος ἀπὸ τὸν βρασμὸν τῶν πλοῦτων, ἠγέρθη καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀκρόπολιν. Καὶ, ἂν τότε ἐμλατχιώθησαν τὰ πονηρὰ τοῦ Δημαγωγοῦ τούτου βουλευματα, ἐχάραξαν τὴν ὁδὸν εἰς ἐπιτηδειώτερον ἄλλον δημαγωγόν. Οἱ ὄρειοὶ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἤθελαν πάντοτε δημοκρατίαν· οἱ πεδικοῖοι ὀλιγαρχίαν· καὶ οἱ παράλοιοι μικτὴν τινα Κυβέρνησιν. Τὸ τοιοῦτον ἠνάγκασεν τὸ ἔθνος νὰ στρέψῃ τὸ βλέμμα εἰς ἐνάρετόν τινα πολίτην: ἓνα τῶν ἑπτὰ φημιζομένων Σοφῶν, τὸν ὁποῖον ἐκ συμφώνου χειροτονοῦσι μετ' εὐλογίας Νομοθέτην περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος (β).

Esprit des lois. livr. VI.

Τὸν Βεκκαρίαν περὶ ἀμαρτημάτων καὶ ποινῶν· καὶ τὰς σοφὰς τοῦ ἀειμνήστου μεταφραστοῦ σημειώσεις. Ἡ φιλόανθρωπος προσβολὴ τοῦ Βεκκαρίου κατὰ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Φιλαγγελίου ἀνοιξαν μετὰ τῶν Νομοδιδασκάλων τὴν περὶ τούτου φιλονεικίαν, ἣτις ἔχυσεν ἄφθονον φῶς εἰς ἅπασαν τὴν ποινικὴν Νομοθεσίαν.

(α) Πλάτ. Νομικ. Πολιτ. καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀριστοτ. αὐτόθι. Αἰσχύν. κατὰ Τιμοκ. Montesquieu Esprit des lois. Pastor. Τόμ. VI. φ. 331. Ὁ πολυμαθὴς οὗτος σοφὸς συνήθροισεν τοὺς νόμους τοῦ Δράκοντος, τοὺς ὁποίους ἀναφέρουσιν οἱ Συγγραφεῖς.

(β) Καὶ τὸν Σόλωνα τῆς πολιτείας διορθωτὴν καὶ νομοθέτην ἀπέδειξαν. (Πλούτ. εἰς Σόλ.) Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤκμαζον, φαίνεται, καὶ ὁ Ζωροάστρης καὶ ὁ Κουφέσιος. (Παστορέτος αὐτόθι. Τόμ. VI. Κεφ. XXII. φ. 427.)